

העידוד

המזון הנפשי שבלעדיו אין חינוך — ולמה כל כך קשה לתת אותו נכון

מאת: הרב יחיאל יעקובזון

תוכן העניינים

פרק א – הסתירה הגדולה: לדעת שצריך לעודד, ולא לדעת איך

קמצנות בהענקה נפשית · האבא שהיה בטוח שהוא כבר מעודד

פרק ב – "אתה יכול, אתה רק לא רוצה"

המשפט שסותר את מה שהילד מרגיש בפנים · כשההורים בעצמם צריכים להוציא את הכעס

פרק ג – מבחן האמת של עידוד

איך הילד יצא מהשיחה — זה כל המבחן · "שלא תקלקל" — עקרון אי־ההיזק

פרק ד – עידוד זה חיזוק הקיים, לא הזמין

"אתה איינשטיין" — עידוד שקרי לא עוזר · מפתח המשרד שהפך בחור שבור לאחראי

פרק ה – כשילד מפחד להצליח

הבחור שבכה כששינן בעל פה · לעודד את המעשה, לא את העושה

הסתירה הגדולה: לדעת שצריך לעודד, ולא לדעת איך

בפרק זה:

- למה דווקא הורים נדיבים מתגלים כ"קמצנים" כשמגיעים להענקה נפשית
- סיפור: האבא שהתקשר "לסתור" את תורת העידוד — ובעצם הוכיח אותה

קמצנות בהענקה נפשית

אחרי שדיברנו בהרצאות קודמות על ההבדל בין חינוך להפעלה, צריך לדבר עכשיו על מה שכן נקרא חינוך. כמעט אפשר לומר: באותה מידה שהפעלה — עונשים, ביקורת, צעקות, ואפילו פרסים — אינה חינוך, כך אפשר לומר שאם מחפשים נושא אחד מרכזי שהוא עיקר החינוך, זהו העידוד. הבעיה הגדולה היא שדווקא בתחום הזה יש קושי רב, וקשה מאוד להבין את הקושי מבלי לראות אותו בשטח.

המציאות בחברה שלנו, בחברה האכזרית והמודרנית שגם אנחנו חלק ממנה — בין אם נרצה ובין אם לא — היא שקשה מאוד להורים לעודד. זה דבר מכאיב, מוזר, לא הצורה הטבעית של רוב ההורים. גם כאשר רואים הורים נדיבים, רחבי לב, מוכנים להעניק לילדים את כל העולם — כשמגיעים לעיקר העיקרים, ההענקה הנפשית בתחום הרגשות, הם מתגלים למרבה הכאב כקמצנים, לא מסוגלים לתת משהו מכל הלב, לא מסוגלים "לפרגן".

מי שגדל "בעבירה" — כלומר, גדל כל הזמן במצב של לקיחה, לקיחה ולקיחה, ולא נתינה — קשה לו לתת. זו המציאות הידועה והכואבת. יש כאן בעיה עמוקה מאוד של מידות, וכאן הפתרון המקובל ביותר אצלנו הוא לעשות מה שהמידות "הלא מתוקות" דורשות, ולעשות שינוי שם: קוראים לביקורת "עידוד", קוראים לאנשים "מעודדים" — ופתאום כולם יצאו ידי חובה.

"תגיד לי מה אתה עושה שאתה מעודד כל כך טוב"

ישבתי פעם עם בחור בן שמונה עשרה שהיה שבור ורצוץ עד היסוד. לאחר ששוחחתי עמו, אמרתי לאביו: "לפני שאנחנו מדברים על תוספות, זו בעיה של פיקוח נפש. הבחור הזה צריך שלושה חודשים של עידוד אמיתי ומסיבי, בלי שום ביקורת ובלי שום טענות, ואחרי שנעבור את השלב הזה, אם נמצא בעיות — נטפל בהן." הוא הסתכל עליי במבט מלא רחמים, ואמר: "אתה רוצה להגיד לי משהו על עידוד? אתה יודע מי אני? אני מתפרנס מחינוך. המוטו החינוכי שלנו במוסד שלי הוא — עידוד. זו התשתית וזו המטרה שלנו."

עניתי לו: "הילד שלך אומר שחסר לו עידוד. זה מאוד מאכזב." הוא הציע לבדוק: "בוא נשאל אותו מה הוא מרגיש כשהוא שומע את המשפט המעודד שאני תמיד אומר לו — 'בני, אתה יכול, אתה רק לא רוצה'." קראנו לילד, והוא — עם עיניים מלאות כעס שקשה לתאר — ענה: "כל פעם ששומע את המשפט הזה, אני קופץ מעצמי. מה הפירוש 'אני יכול ולא רוצה'? אני שוטה? אני מחפש בעיות בכוח? מאיפה נכנסה השטות הזו לראש שלהם? זה רק מוכיח שגם הם יודעים שאין מה לעשות, אבל לא מוכנים להודות בזה — כי הם הרי הורים שאף פעם לא טועים."

כל הדוגמאות של עידוד לא נכון שויבאו בספר זה — החיסרון שבהן אינו רק שלא יצאנו ידי חובת עידוד. זה חיסרון חמור לכשעצמו. לא לעודד ילד פירושו לא לתת לו את הלחם הבסיסי לקיומו הרוחני. אבל הבעיה חמורה אף יותר: כשעושים "עידוד" עקום, התוצאה היא בדיוק ההפך — רוב העידודים הלא נכונים הם מייאשים ומרעילים, לא רק לא מזינים. הקדוש ברוך הוא ברא את הילד שהוא נולד לעולם חושב שהוריו הם הכי חכמים והכי נכונים, שהם יודעים, שהם רוצים בטובתו, ושהם ידריכו אותו בחיים. זו התחושה הטבעית שהקדוש ברוך הוא ברא בילד — לפעמים הוא משתחרר ממנה מהר, לפעמים לא. כשההורים אומרים לו משפטים שאינם אמיתיים, לא משכנעים, ולא פותרים כלום — הם משכנעים אותו שאין פתרון. וזה הדבר הגרוע ביותר: "אני לא יכול ללמוד" — "אתה יכול, אתה רק לא רוצה" — "אני רוצה, אני לא יכול!" — הוא סותם את פיו כדי שלא ילחצו עליו שוב, אבל בפנים הוא איבד את האמון ואת התקווה.

"אתה יכול, אתה רק לא רוצה"

בפרק זה:

- למה המשפט הזה סותר בדיוק את מה שהילד מרגיש בפנים
- למה רוב הביקורת שהורים מעבירים לא נועדה כלל לחנך, אלא "להוציא את העצבים"
- סיפור: הבחור שנשבר על "אין דבר עומד בפני הרצון"

המשפט שסותר את מה שהילד מרגיש בפנים

לפני שנקבע הגדרה מדויקת למה שכן נקרא עידוד, יש חוק ראשון — מסננת ראשונית שכל דבר צריך לעבור בה. השאלה הראשונה היא: איך קיבל הילד את מה שאמרנו לו? מה מצב הרוח שלו כשיצא מהשיחה? אם הוא יצא במצב רוח לא טוב, אפילו אם הייתה בכך תועלת אחרת — זה אינו עידוד. יכול להיות שצריך את זה, יכול להיות שיש בזה תועלת, אבל אין לקרוא לזה "עידוד".

כשאומרים לילד "אתה יכול, אתה רק לא רוצה", זה תמיד סותר את ההרגשה הפנימית שלו. אינני מדבר עכשיו על ילד שרב איתנו על משהו קטן שהוא בסך הכל לא רוצה לעשות — מדובר במשימה, באתגר, בהתמודדות אמיתית. מה שהילד מרגיש הוא שהוא רוצה ולא יכול — לא ההפך. אף ילד לא מחפש בעיות בכוח. גם אם שמעתם שיטות פסיכולוגיות שטוענות ש"ילד מחפש תשומת לב שלילית", זה נכון רק אחרי שהוא כבר התייאש מלנסות ולהסתדר בטוב. מי לא רוצה לחיות בשלום עם הוריו? מי לא רוצה להסתדר בחדר, בישיבה, בסמינר? רק אחרי שהוא לא מצליח, מתפתחת מציאות עקומה. אבל היסוד תמיד הוא שהוא מרגיש "יכול ולא רוצה" — ואילו אנחנו אומרים לו "רוצה ולא יכול" — היפוך גמור של המציאות הפנימית שלו.

"אין דבר העומד בפני הרצון" — ויכוח אב ובן

שמעתי על ויכוח בין אב לבן, כשהבן שאל: "מאיפה אתה יודע מה בלב שלי?" אמר לו האב: "פשוט, כי אם היית רוצה היית מצליח — חז"ל הרי אמרו 'אין דבר העומד בפני הרצון'". ענה הבן: "אני מרגיש שאני רוצה — אז מה אתה עוד רוצה ממני?" השיב האב: "אתה רוצה לרצות, אתה לא רוצה באמת". הבן, שהיה חכם למדי, לא נכנע: "אז אתה אומר שאני רוצה לרצות, נכון? ואין דבר העומד בפני הרצון, נכון? אז למה זה לא עושה שאני ארצה באמת, וממילא גם אצליח?"

אין כאן כוונה להיכנס לפלפול, אלא להראות עד כמה, כשמדברים עם הילדים כך, לא מדברים איתם באמת, לא בגובה העיניים, ולא באמת רוצים לפתור יחד בעיה. יש לנו תסכול, יש לנו מרירות, אין לנו כלים אמיתיים לעזור — ואז אנחנו כועסים, צועקים, מפזרים פתגמים.

כשהורים בעצמם צריכים להוציא את הכעס

רוב הביקורת שהורים מעבירים, כשבדקים את זה איתם בשיחות אישיות, אינה נובעת מאמונה שהיא תביא תועלת. היא נובעת מסיבה אחת: זה "מוציא את העצבים". פסיכולוגים אף אומרים שזה משחרר. אבל צריך לזכור שיש כאן פער בין המשמעות שאנו מייחסים למעשה שלנו לבין המציאות — הבן פשוט משלם את המחיר של המתח שלנו.

המשגיח והפרצוף החמוץ

סיפר לי בחור שהעברנו לישיבה אחרת — משגיח היה תמיד צועק עליו "צריך לעבוד את ה' בשמחה", בפרצוף חמוץ, "פקעת עצבים". שאלתי את המשגיח אחר כך: "מה אתם עושים כדי שבחור ילמד בשמחה?" הוא ענה: "אנחנו אומרים להם — צריך להאמין בקדוש ברוך הוא ולעבוד את ה' בשמחה". שאלתי: "איך? על ידי שאתה צועק? על ידי שאתה גוער, נוזף, מבקר? ככה אתה מחנך לשמחה?" — כמה שמחה יש בבית מלא צעקות ומרירות?

"עידוד" בעברית פירושו חיזוק — מהשורש שממנו גם "עוד". חיזוק הוא תמיד חיזוק של דבר שכבר קיים, לא יצירת יש מאין. כשאדם מחזק את מה שקיים, יש סיכוי שישגי ממנו עוד. כשמראים לו רק מה שאין, לא נשיג עוד לעולם. אבל שני חוקים חשובים עוד יותר קשורים לעקרון היסודי שדינו לא בפרק זה, אלא בפרק הבא: מה בכלל נחשב עידוד אמיתי, ומהו הגבול שבינו לבין נזק.

בפרק זה:

- סיפור: האבא שטען שהוכיח בפועל שהעונש עדיף על העידוד
- ההבדל בין "הישג של הפעלה" ל"הישג חינוכי" אמיתי
- עיקרון "שלא תקלקל" מהמדרש על בריאת העולם

איך הילד יצא מהשיחה — זה כל המבחן

"סתרתי את התזה שלך" — האבא שהצליח בכוח, ולא בחינוך

אבא שהיה בטיפול אצלי בעניין בנו, התקשר יום אחד ואמר: "אתה יודע שסתרתי את התזה שלך? אתה תמיד טוען שרק עידוד מועיל." סיפר שהבן שלו, בן עשר, התעקש חודשים שאינו מסוגל ללמוד "משנה מפי עצמו" (שינון בעל פה). "ניסיתי בעידוד ובסבלנות במשך חודשים, ולא הצלחתי כלום. חזרתי לשיטות הישנות והטובות — וברוך ה' הצלחתי."

שאלתי: "בסדר, הצלחת — במה בדיוק?" הוא סיפר שעכשיו הבן זוכר את המשנה, אבל רק ליום-יומיים, ושלאחרונה הוא גם התחיל להרטיב ולגמגם קצת. אמרתי לו: "אתה לא שומע את המשפטים שאתה עצמך אומר, אחד אחרי השני. הילד שלך זוכר יומיים בגלל שנתת לו שתי סטירות — לפי ההיגיון שלך, אם תיתן לו עוד ארבע, יזכור שבוע. זה לא עובד, כי לא נתת מספיק — 'זה השיטה, צריך רק לתת עוד'. יש לך בעיה שהילד מגמגם? תיכנס לחדרו בחצות, תדליק את האור, תרביץ צעקה שתזעזע את הבית — ואני מבטיח לך שהוא יפסיק לגמגם. יכול להיות שגם יפסיק לדבר, אבל בטוח שיפסיק לגמגם."

"למה אתה עושה צחוק?" שאל האבא, נעלב. עניתי: "אני למדתי במשך עשרים שנה של טיפול באיך ספור הורים ומחנכים, שלא מצאתי איש אחד שמאמין בליבו שהוא משיג הישג חינוכי — צל של הישג — כשהוא צועק, מעניש, מכה או מבקר. אני לא אומר שאין בזה הישג של הפעלה — התנהגות שנכפית. אבל הישג חינוכי, שהתנהגות תקווה בנפשו ותהפוך לחלק ממנו — אף אחד לא מאמין בזה באמת. אז למה כל כך הרבה טוענים את זה? הם לא משקרים אותנו — הם משקרים את עצמם, כי צריך לפרוק את הלחץ למישהו."

"שלא תקלקל" – עקרון אי־ההיזק

כתוב במדרש: כשברא הקדוש ברוך הוא את העולם, לקח את אדם הראשון והראה לו את אילנות גן עדן, ואמר לו: "ראה מעשיי כמה נאים ומשובחים הם... ואל תקלקל ותחריב את עולמי".

מבואר במדרש קהלת רבה, ז, יג

לומדים מזה שני דברים: קודם כל, שיש עניין ל"לא לקלקל" – עיקרון עצמאי, לא רק צעד ראשון בדרך לתיקון. אנחנו נוטים לחשוב "אני אעשה, אני אתקן את העולם", ושוכחים שיש דברים שהקדוש ברוך הוא רוצה מאיתנו פשוט לא לקלקל אותם. כאשר יש ספק – האם הפעולה שלי תעזור או תזיק – לעיתים העיקרון הבטוח יותר הוא פשוט לא לפעול, אם אין לי דרך ברורה, ולא להעדיף "לעשות משהו" רק בשביל להוציא את המתח שלי. יש בעיות שדווקא אחרי שנוגעים בהן, מתברר שהיה עדיף שלא לגעת בהן כלל.

ולפעמים, כאשר באמת אין לנו דרך ופתרון – עדיף להודות בכך ולחפש עזרה מקצועית, ולא "לעשות משהו" רק כדי להרגיש שעשינו. אם יש לך דרך שדרכה יש חלק בעבודת ה' – תעשה את המיץ ותקבל שכר, לא משנה אם תצליח או לא. אבל אם אין לך דרך ואין לך פתרון – מה מועילות הצעקות, מה מועיל הכעס?

עידוד זה חיזוק הקיים, לא הדמיון

בפרק זה:

- למה עידוד שקרי — "אתה איינשטיין" — לא רק לא עוזר, אלא מזיק
- סיפור: הבחור השבור שקיבל מפתח של אחריות, ונהפך לגבאי הישיבה

"אתה איינשטיין" — עידוד שקרי לא עוזר

שגיאה נפוצה מאוד היא לחשוב שעידוד הוא "סגולה" — שאם רק תגיד לילד מספיק פעמים שהוא כישרוני, בסוף הוא יהפוך להיות כזה. זה פשוט לא נכון. אם אינך מאמין במה שאתה אומר, זה לא ייכנס ללבו של הילד. עידוד הוא חיזוק הקיים — לא המדומיין, לא ההשלייה, לא התקוות. אתה חייב למצוא משהו שאתה מאמין שהוא באמת קיים אצל הילד, ורצוי משהו שאתה יכול להוכיח לו שהוא קיים — ורק אז לחזק אותו.

"תדע לך בני שאתה איינשטיין"

נגיד שילד לומד חשבון בחדר, ויש לו קושי בתחום — מפגר קצת. רוצים לעודד אותו, אז אבא אומר: "תדע לך שהיה פעם חכם גדול בחשבון, קראו לו איינשטיין — תדע לך שאתה כמוהו." נניח שהילד אפילו יאמין בזה — כשהוא יגיע למבחן בחשבון, הוא יחכה ש"הגאון הזה" יפעל מעצמו. שום דבר לא יקרה. רוב העידוד, המטרה שלו, היא לחזק את המאמץ של הילד, ההשתדלות שהוא השקיע — לפעמים גם את מה שהשיג, אבל בתור הוכחה למאמץ.

אם בני יבוא ויאמר "אבא, קיבלתי היום מצוין, בלי ללמוד", אומר לו: "זה מצער אותי, זה לא טוב לך. הציון עצמו לא נותן לך כלום — כמה פעמים שתרצה 'מצוין', מה זה נותן לך בחיים? בחיים צריך להתאמץ כדי להצליח, ואתה לא לומד להתאמץ." אבל אם יבוא ויאמר "אבא, למדתי קשה וקיבלתי ציון גרוע מאוד", אני אומר: "אני שמח מאוד שלמדת, וזה העיקר — את זה הרווחת. בוא נבדוק למה לא כתבו לך את המילים הנכונות." לפעמים אני שמח על ציון טוב רק בתור סימן שההשקעה נשאה פרי — אבל לא תמיד רואים תוצאות. להגיד לילד שהוא כשרוני, גאון, כשזה לא מדויק — אין בזה שום תועלת. זה קשור לגאווה, ובעיקר לחוסר ידיעה עצמית. אדם צריך להכיר את הכלים שיש לו — בלי שאדם מכיר את כליו האמיתיים, אין לו עבודת ה' אמיתית. הדבר הנכון הוא ללמד את הילד להשוות את עצמו לעצמו בלבד, לא לילדים אחרים.

"אני סומך עליך"

בשנים שבהן ניהלתי ישיבה טיפולית, היה בחור שכל צוות המחנכים לא הצליח למצוא לו שום תפקיד — אצלנו, כל בחור עד שהספיק להיכנס לישיבה כבר נהיה "גבאי" של משהו: מי חצי קדיש, מי קדיש דרבנן. עמדתו לוותר על מציאת תפקיד עבורו, כשלפתע נזכרתי שהמפתח למשרד — משרד שבו היה מחשב שקישר לארגונים אחרים, ולכן היה חשוב — לא היה אצלי. אמרתי לבחור: "אני סומך עליך, אני אתן לך את האחריות. תלך לרב ותגיד לו שאני שמח שיתן לך את המפתח בשבילי."

ראיתי לו אור בעיניים. אמרתי לו: "אחת המעלות שיש בך, שאף אחד עוד לא גילה — שאתה אחראי ונאמן. 'נאמן' זו מדרגה בפני עצמה." הוא לקח את המפתח, ואני הוא זה שהיה צריך ללכת ולבקש ממנו לפתוח לי את המשרד מדי בוקר, לפני כל הישיבה. אחרי שבועיים ניגש אליי צוות המורים ואמר: "יש כאן את כל הקבצים מכל הארץ, אתה נותן אותם לבחור בן ארבע עשרה?" עניתי: "בואו נגיד שהמשרד נשרף, ונגיד שגם הילד בפנים — את מי אתה רץ להוציא קודם, את המחשב או את הילד? הילד שווה יותר. אז מה השאלה עכשיו על המשרד?"

לא כל אבא, לא כל מבוגר, צריך להסתכל על הילד שלו מתוך המבט הפשוט — שזה בן של הקדוש ברוך הוא, ולא "בן שלו". לפעמים בגלל כבוד התורה, כמה ילדים רומסים כמה קרבנות. השם ירחם. אדם צריך שמירה, אבל כשאדם נמצא בין בני אדם — כל אבא בביתו — זה מסוכן ממש. הפתרון אינו להתחיל לחשוב "מה לא לעשות", כי אז נהיה "מגמגמים" בכל הגוף, לא רק בפה — אלא ליצור אווירה של עידוד בבית, ואז ממילא הנזק אינו נכנס.

בפרק זה:

- סיפור: הבחור שפרץ בבכי כשגילה שהוא זוכר שני פרקים וחצי בעל פה
- סיפור: הנער שפחד לעלות לתורה לבר המצווה
- מסקנה: לעודד את המעשה, לא את העושה

הבחור שבכה כששינן בעל פה

יש ילדים שפוחדים להצליח, מפני שהם חשים בחוש שהצלחה אחת רק תוליד עוד ציפייה, ועוד ציפייה — ומתי זה ייגמר? עדיף להיכשל מההתחלה. יש ילדים שבכוונה, מרוב פחד, נכשלים כדי להראות מראש שהם "עושים את זה בצחוק". אם ילד למד לשמוח במה שיש לו — לא יפחד מהצלחה, כי הצלחה תביא לו רק עוד דבר טעים. אבל אם "עוד" זה עוד עונש ועוד עול — מובן שהוא בורח ממנו.

"תלמד את זה בבית, כי אתה טיפש בלימוד"

בחור בן עשר לא הצליח לזכור משנה בעל פה, אף שחבריו בכיתה למדו זאת בקלות. הוא היה "בסדר" בכל שאר הדברים — הציונים שלו בחדר היו יותר מבינוני. שאלתי אותו: "אתה חושב שזה שכל אחר, של משחקים ולימודים?" הוא ענה: "עובדה שאני בלימודים טיפש". הסברתי לו שזה אותו שכל בדיוק — מי שלומד טוב, סוגר את "שכל המשחקים" ופותח את "שכל הלימודים". אחר כך גיליתי את הבעיה האמיתית: הוא היה היחיד בכיתה שלא הלך אחר הצהריים ל"חדר" ללמוד בעל פה, ולכן הרגיש מוזר, שונה מהחברים.

הצעתי לו ללכת ל"חדר", אבל בלי המטרה של לשנן בעל פה — סתם ללמוד. "מה יצא מזה?" שאל. "יכול להיות שיהיה לך שכר גדול יותר, שנקרא 'לשמה'" (מבלי לחפש הצלחה חיצונית). כדי לתת לו גם מוטיבציה מוחשית, סידרנו שגם הוא יקבל פרסים לפי לוח זמנים — כמה זמן לוקח לילד אחר ללמוד פרק בעל פה, כך גם הוא. יחד עם זה, לימדתי אותו "לדמיין" שהוא "רבי" מלמד את הכיתה — טכניקה שלמדתי בעצמי כשהייתי בחור צעיר ונדרשתי לדבר לפני ציבור, בשיטה של "לדמיין קודם שהסטנדרים הם אנשים".

יום אחד, בלי לקבוע פגישה, נכנס אליי הבחור למשרד, לבן ורועז, כמעט לא מסוגל להוציא מילה. חשבתי שקרה אסון. התחיל להגיד לי משנה בעל פה — משנה אחרי משנה. אחרי השלישית, נרגע, המשיך, וגמר משנה שלמה, שהוא ידע כמעט שני פרקים וחצי — ואז פרץ בבכי היסטרי. לקח לי זמן רב להרגיע אותו. הוא סיפר: כשהתחיל לדמיין שהוא רבי מלמד את "הסטנדרים", תוך כדי הסברה, פתאום גילה שהוא אומר משנה שלמה בעל פה. נבהל, ברח הביתה, ולא הלך ללמוד יומיים מרוב פחד. ביום השלישי, אביו הביא אותו חזרה בשיטות העידוד שלו. הוא עשה כל מאמץ "לא לזכור" — אבל דווקא הצליח יותר. בסוף החליט לבוא אליי כדי לוודא שלא יתחיל, חלילה, "לדעת משניות בעל פה" — כי הוא פחד מהצלחה. עד היום כל מבוגר שאמר לו דבר טוב, לא האמינו לו — כי המבוגרים סביבו מעולם לא באמת האמינו בו.

הוא ביקש מחבר שיישבע לו שלא יספר לאיש, ולמד לפניו כמה משניות בעל פה — כדי לוודא שהוא לא "מדמיין" את זה, לפני שהעז להתייעץ איתי. זהו החלק המזעזע ביותר בסיפור: כשילד מנסה ולא מצליח, מתחילים לבקר אותו ולהשפיל אותו, ולו בעקיפין — עוד חץ בלב, עוד עקיצה — עד שהוא מצליח לשכנע את ההורים שאין לו סיכוי, שיעזבו אותו. הוא עבר ייסורים נוראיים, וברגע שהצליח — פחד שהכל יחזור, שהמבוגרים ידרשו עוד ועוד, ושאין באמת מושג של "הצלחה" בעולם שבו כל דבר שתעשה מולידים בו רק דרישה חדשה.

הנער שפחד לעלות לתורה

נער אחד, חצי שנה לפני הבר מצווה, פחד לעלות לתורה — ממש בכה, רצה לברוח לחוץ לארץ, לשנות את גילו. אמרתי לו: "בשביל לעלות לתורה צריך לעשות כמה שלבים — אם אתה חושב על כולם ביחד, אינך מסוגל להתמודד. בוא נעשה את זה שלב שלב, תראה שאתה יכול." שאלתי: "אתה מסוגל להגיע מהבית לבית המדרש?" "כן." "זה נקרא — לחזק את הקיים, גם אם זה נשמע מוזר." נתתי לו כמה פעמים ללכת (אפילו הלכתי איתו), רק כדי לחזק את מה שכבר קיים אצלו. אחר כך: ללכת לבימה כשיש מתפללים. אחר כך: לצעוק "אמן" ליד הבמה, כך שיהיה מהקולות הבולטים. שאלתי אותו — עיניים למטה או למעלה כשהוא צועק? הוא ענה שלא נעים לו. אמרתי: "פעם הבאה, תרים את הראש ותחפש מי זה מפריע לו — אתה מקדש שם שמייים, והוא מתקנא." שלב אחרי שלב, הוא הגיע ליום עצמו בביטחון.

שנים אחר כך פגשתי אותו, כבר איש מבוגר, ואמר לי: "אם לפני עשרים שנה הייתי שומע כזו שיחה, הייתי אדם אחר — יותר עובד ה', פחות שבור. שנים אכלתי את עצמי רק על זה. פעם אחת התפללתי נעילה, זכיתי לתחושת קרבת אלוקים ממש, אבל לא שמתי לב שסיימתי מאוחר, ומישהו הביט בי בביקורתיות. אמרתי לעצמי: 'זה לא שווה כלום', ומאותו יום לא הצלחתי להתפלל כמו בן אדם." הוא סיפר שהוא ברסלבר, ומצטט: "רבי נחמן אמר שאתה לא תייאש את עצמך — הוא לא אמר שמישהו אחר לא ייאש אותך." המשגיח שלו, לצערו, לא הבין את זה — עודד אותו לצאת מייאוש, אבל בעצמו היה זה שהיאש אותו מלכתחילה.

הצורה האידיאלית של עידוד: מעודדים את המעשה, ולא את העושה. במילים פשוטות — לא לדבר על תארים גדולים ונשגבים. אם הבן שלך סיים לאכול בברכה, אמור: "שכוח, אני נהנה לראות אותך עושה דבר טוב" — אבל אל תגיד: "איזה צדיק אתה!" כי הילד עצמו יודע מה עבר עליו באותו רגע, ואילו מחשבות ורגשות התרוצצו בליבו — ולא תמיד הם תואמים את התואר "צדיק". כשמתמידים בתארים כוללניים כאלה, יש סכנה: הילד עלול חלילה לחוש עצמו צבוע, כי הוא יודע שבפנים הוא לא תמיד היה ראוי לתואר.

"נכון אתה צדיק כזה" — הילד שברח מהבית

אח ואחות שיחקו יחד בחדרם בשבת, האח הקטן צעק שאחיו הגדול לקח לו את המשחק, וזה ידע שבעוד רגע אביו יצא לבדוק מה קרה. בליבו, הילד הגדול "ברך" את אחיו הקטן בברכות שאינן ראויות לחזור עליהן, אבל שמר על שקט חיצוני. אמו יצאה מהחדר וראתה שהכל שקט — אמרה לו: "אתה כזה צדיק, אתה כל כך אוהב את אחיך, אתה מוותר לו!" הילד, ששמע את זה בעוד הוא יודע היטב מה עבר עליו בפנים, ברח מהבית ולא חזר עד הערב.

אם האמא הייתה יוצאת ואומרת פשוט: "שימחת אותי בזה ששמרת על שקט" — זה לא היה מעורר שום בעיה, וגם היה מגביר את הסיכוי שהוא ישמור על שקט בפעם הבאה. אבל תואר גורף כמו "צדיק" מחייב, מבהיל, ומתגלה כלא אמיתי לילד עצמו. ככל שילד מתבקר יותר, כך גם המחיר של דחיית העידוד גדול יותר. הצורה האידיאלית של עידוד היא זו: לעודד את המעשה — לא את העושה, בגובה העיניים, בלי הצגות ובלי כלליות. וכאשר אנו מוצאים את עצמנו מתקשים לתת אפילו מילה טובה — שווה לזכור שגם אנחנו, ההורים, זקוקים לפעמים ל"עידוד" משלנו: לזכור מה יש, ולא רק מה חסר.

מקורות ומראי מקומות

1. מדרש קהלת רבה, ז, יג — "ראה מעשיי כמה נאים ומשובחים הם... ואל תקלקל ותחריב את עולמי"

2. סיפורי המחבר האישיים המובאים בהרצאה בעל־פה: הבחור השבור, הוויכוח על "אין דבר עומד בפני הרצון", הבחור המגמגם, מפתח המשרד, הבחור ששינן משנה בעל פה, הנער שעלה לתורה, האח והאחות בשבת

נכתב ונערך על ידי:

הרב יהודה טאוב

קרית אתא

ליצירת קשר: 0527139520 📞

שיעורים נוספים של הרב 🎧

ניתן לשמוע עוד שיעורים נפלאים:

קול הלשון - קול תודה: 03-6171190 📻

באתר: www.kol-toda.co.il (https://www.kol-toda.co.il/) 🌐